

ZBORNİK RADOVA

I. međunarodna konferencija u povodu 150. obljetnice tvornice torpeda u Rijeci i očuvanja riječke industrijske baštine
*1st International Conference on the Occasion of the 150th Anniversary of the Torpedo Factory in Rijeka and the Preservation
of the Industrial Heritage in Rijeka*

Rijeka, 2005.

Nakladnik / Publisher

PRO TORPEDO Rijeka

Udruga za promicanje i očuvanje riječke industrijske baštine –
Society for Promotion and Protection of Rijeka's Industrial Heritage
Rijeka, Slaviše Vajnera Čiče 7

Urednik

Miljenko Smokvina

Recenzenti

Akademik Boris Magaš
prof. dr. sc. Zdravko Lenac

Lektorica i korektorica za hrvatski jezik

Gordana Ožbolt

Grafička i tehnička urednica

Jasminka Maržić-Kazazi

Oblikovanje naslovnice

Ivica Oreb, Studio Oblik, Rijeka

Tisak

Kratis, Sveta Nedjelja

CIP - Katalogizacija u publikaciji

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA RIJEKA

UDK 725.4(497.5 Rijeka)(063)

MEĐUNARODNA konferencija u povodu 150. obljetnice tvornice torpeda u Rijeci i očuvanja riječke industrijske baštine (1 ; 2003 ; Rijeka) I. međunarodna konferencija u povodu 150. obljetnice tvornice torpeda u Rijeci i očuvanja industrijske baštine, Rijeka, 19. i 20. rujna 2003. = 1st International Conference on the Occasion of 150th Anniversary of Torpedo Factory in Rijeka and Preservation of Industrial Heritage / <urednik=editor Miljenko Smokvina>. - Rijeka : Pro torpedo, 2005., 540 str. : 320 ilustracija ; 24 cm.

Bibliografija. - Summaries.

110507044

**I. MEĐUNARODNA KONFERENCIJA
U POVODU 150. OBLJETNICE TVORNICE TORPEDA U RIJECI
I OČUVANJA RIJEČKE INDUSTRIJSKE BAŠTINE**

***1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE OCCASION OF
THE 150th ANNIVERSARY OF THE TORPEDO FACTORY IN RIJEKA AND
THE PRESERVATION OF THE INDUSTRIAL HERITAGE IN RIJEKA***

Rijeka, 19. – 20. IX. 2003.

Urednik – editor: Miljenko Smokvina

PRO TORPEDO Rijeka

Rijeka, 2005.

Organizatori konferencije – Conference organizers

Grad Rijeka – City of Rijeka

Sveučilište u Rijeci – University of Rijeka

Odbor za obnovu muzeja torpeda u Rijeci – Committee for Renovation of Torpedo Museum in Rijeka

Organizacijski odbor – Organizing Committee

Predsjednik – *President*

Miljenko Smokvina

Odbor za obnovu muzeja torpeda u Rijeci – Committee for Renovation of Torpedo Museum in Rijeka

Članovi – *Members*

Sveučilište u Rijeci – University of Rijeka

Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Rijeci – Ministry of Culture, Conservation Department in Rijeka

Grad Rijeka – City of Rijeka

Građevno-projektni zavod Rijeka – GPZ Rijeka

Znanstveni odbor – Scientific Committee

Predsjednik – *President*

prof. dr. sc. Zdravko Lenac, Sveučilište u Rijeci – University of Rijeka

Članovi – *Members*

mr. sc. Olga Magaš, Građevinski fakultet Rijeka – Faculty of Civil Engineering Rijeka

prof. dr. sc. Vladimir Medica, Tehnički fakultet Rijeka – Technical Faculty Rijeka

Hrvoje Giaconi, Konzervatorski odjel u Rijeci – Conservation Department Rijeka

mr. sc. Daina Glavočić, Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka – Museum of Modern and Contemporary Art Rijeka

mr. sc. Nana Palinić, Državni arhiv u Rijeci – State Archive Rijeka

Miljenko Smokvina, Odbor za obnovu muzeja torpeda u Rijeci – Committee for renovation of Torpedo Museum in Rijeka

Srđan Škunca, Grad Rijeka – City of Rijeka

prof. dr. sc. Dinko Zorović, Pomorski fakultet Rijeka – Maritime Faculty Rijeka

dr. sc. Nataša Zrilić, Grad Rijeka – City of Rijeka

Izdavanje Zbornika su pripomogli

Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Primorsko-goranska županija

Grad Rijeka

Croatia osiguranje d.d. Zagreb – Filijala Rijeka

KAZALO

Predgovor IX

OPĆE TEME

Sonja Jurković 3

Industrijska baština kao prostorni potencijal razvoja grada za urbanotvorni
Iskorak Rijeke / *Industrial Heritage as a Town Development Space Potential
for an Urban Breakthrough of Rijeka*

Darja Radović-Mahečić 11

Mjesto industrije u urbanističkom razvoju hrvatskih gradova 19. stoljeća /
Position of Industry in Urban Development of Croatian Towns in the 19th century

Giovanna Rosso Del Brenna 13

Industrial Archeology and Contemporary Planning – A Loss of Meaning? /
Industrijska arheologija i suvremeno planiranje – gubitak smisla?

Tamara Rogić 15

K cjelovitom pristupu valorizaciji industrijskih zgrada: funkcija, forma,
prostor / *Towards the Integral Approach of Valuating of Industrial Buildings:
Function, Form an Space*

Ljiljana Šepić 29

Rijeka – hrvatski Ironbridge / *Rijeka – Croatian Ironbridge*

150 GODINA RIJEČKE TVORNICE TORPEDA

Erwin Schatz 39

A short Biography of Captain G. B. Luppis Born in Rijeka 190 Years Ago /
Kratak životopis kapetana G. B. Luppisa rođenog u Rijeci prije 190 godina

Irvin Lukežić 49

Riječki izumitelj torpeda Ivan Blaž (Giovanni Biaggio) Luppis de Rammer /
Rijeka's Inventor of Torpedo Ivan Blaž (Giovanni Biaggio) Luppis de Rammer

Denis O'Connor 57

The Rise of Bolton as an Important Engineering and Textile Town in Early
1800 England / *Uspon Boltona kao važnog tehničkog i tekstilnog središta u
Engleskoj oko 1800.*

Edwyn Gray 85

Robert Whitehead – The English Engineer / *Robert Whitehead – engleski
inženjer*

Nikolaus A. Sifferlinger	105
Development of The Whitehead Torpedo in Rijeka and The Impact to the World Navies / <i>Razvoj Whiteheadova torpeda u Rijeci i utjecaj na svjetske mornarice</i>	
Brigitta Mader	121
“Fiume 2. August 1871. 1ste rate fur die Damp Yacht f. 25000 in Silber” Robert Whitehead’s Steam-Engines on Austro-Hungarian Duty from Warships to Archduke Ludwig Salvator’s Yacht Nixe / “ <i>Rijeka, 2. kolovoza 1871. – prva rata za parnu jahtu f. 25000 u srebru</i> ” – <i>Parni strojevi Roberta Whiteheada na austrougarskim brodovima – Od ratnih brodova do jahte Nixe nadvojvode Ludwiga Salvatorea</i>	
Mihály Krámli	135
The Whitehead Factory and the Orders of The Austro-Hungarian Navy, Especially The Whitehead Submarines, 1904 – 1914 / <i>Whiteheadova tvornica i narudžbe austrougarske mornarice, posebice za Whiteheadove podmornice, 1904. – 1914.</i>	
Achille Rastelli	147
The Regia Marina Torpedomen Handbook / <i>Priručnik Regia Marina Torpedomen</i>	
Jobst Broelmann	187
Early Torpedoes and their Conservation in the Deutsches Museum, Munich / <i>Rani primjerci torpeda i njihovo konzerviranje u njemačkom muzeju u Münchenu</i>	
Federica Fiorio	197
From Gallinara Shipyards to Whitehead-Motofides. Analysis and Events Regarding an Industrial Archeology Site with Particular Characteristics / <i>Od brodogradilišta Gallinari do Whitehead-Motofides. Analiza i događaji vezani uz industrijsko-arheološko nalazište s posebnim značajkama</i>	
Benito Petrucci	201
The “italian period” of the Whitehead Torpedo Factory of Fiume (Rijeka) and the Foundation in Livorno of Whitehead Moto Fides (wmf 1945) and of Whitehead Alenia Sistemi Subacquei (wass 1995) / “ <i>Talijansko razdoblje</i> ” <i>Whiteheadove tvornice torpeda u Rijeci i osnivanje Whitehead Moto Fides (wmf 1945) te Whitehead Alenia Sistemi Subacquei (wass 1995) u Livornu</i>	
Dejan Kosanović	277
Film kao povijesni izvor za izučavanje riječke industrijske baštine / <i>Movie as Historical Source for Investigation of Industrial Heritage in Rijeka</i>	
Mirko Rupert, Dinko Zorović	285
Tehnički doseg zadnjih mehaničkih torpeda koji su sagrađeni u tvornici torpeda u Rijeci / <i>Technical Achievements of the Last Mechanical Torpedoes Built in the Rijeka Torpedo Factory</i>	

Marko Franković	323
<i>Arhitektonska snimka torpedne lansirne rampe u Rijeci / Architectural Record of the Torpedo Launching Pad in Rijeka</i>	
Srđan Škunca	329
<i>Područje Torpeda u kontekstu urbanističkog planiranja i planiranja razvoja grada Rijeke / "Torpedo" Area Within the Regional Zoning and Development Plans of City of Rijeka</i>	
Pat Dusenbury, Nataša Zrilić, Višnja Mrakovčić Supek	331
<i>Torpedo – from Liability to Asset / Torpedo – od pasive do aktive</i>	
András Margitay Becht	343
<i>Danube Monitor S.M.S. Leitha – Problems of Restoration / Problemi vezani uz rekonstrukciju i održavanje monitora SMS Leitha</i>	
Miljenko Smokvina	361
<i>Aktivnosti na očuvanju baštine riječkog torpeda od 1993. do 2003. i planovi za budućnost / Activities on Preservation of the Rijeka Torpedo Heritage in the Period 1993-2003 and Plans for the Future</i>	

RIJEČKA INDUSTRIJSKA BAŠTINA

Daina Glavočić	379
<i>Riječka industrijska arhitektura bivše Šećerane i Duhanjere / Industrial Architecture of ex Sugar Refinery and Tobacco Factory in Rijeka</i>	
Nana Palinić	391
<i>Povijesna skladišta riječke luke kao nacionalni i internacionalni unikum industrijske arhitekture / History of the Rijeka Port Warehouses as National and International Industrial Unicum</i>	
Olga Magaš	415
<i>Revitalizacija prostora industrijske zone Školjić u Rijeci / Revitalization of the Space occupied by the Školjić Industrial Zone in Rijeka</i>	
Theodor de Canziani Jakšić	437
<i>Izbor reprezentativne industrijske arhitekture Rijeke i Sušaka / Selection of Representative Industrial Architecture of Rijeka and Sušak</i>	

SVJETSKA ISKUSTVA U ZAŠTITI BAŠTINE

Sonja Ifko	449
<i>The Revitalisation of the Historic Ironworks Complex in Ravne na Koroškem: Protection of Industrial Heritage and Suggestions for its Re-Use / Čeličana u Ravne na Koroškem, Slovenija: očuvanje industrijske baštine tog područja i prijedlozi za njegovo ponovno korištenje</i>	

Breda Mihelič	465
Industrijska arhitektura u Ljubljani na kraju 19. stoljeća / <i>Industrial Architecture in Ljubljana at the End of the 19th Century</i>	
Biserka Dumbović-Bilušić	473
Vrtno-industrijski grad Duga Resa – new age / <i>Duga Resa – a Garden and Industrial Town – New Age</i>	
Stanislav Piplović	475
Počeci industrijske gradnje u Splitu / <i>Beginnings of the industrial architecture in Split</i>	
Piroska Váci	477
Ózd an Abandoned Industrial Site / <i>Ózd – napušteno industrijsko nalazište</i>	
Milan Kovac	483
Reconstruction of a Windmill in Malinska on the Island Krk / <i>Rekonstrukcija vjetrenjače u Malinskoj na otoku Krku</i>	
Mirjana Goršić	485
Mreža industrijskog naslijeđa / <i>Industrial Heritage Network</i>	
Marijan Bradanović	491
Istočnojadranski svjetionici (postanak, korijeni oblikovanja) / <i>East Adriatic Lighthouses (origin, form roots)</i>	
Odile Jaquemin and Jean Louis Pacitto	501
Factory and Artificial Island for Torpedoes on Londe les Maures: an Alive Demonstration of the State of Industrial Heritage Between Land and See on the “Franch Riviera”	
György Ákos	503
Merchant Sailing Ships in the Austro-Hungarian Monarchy – a Common Industrial Heritage of the Follow-up Countries of the Monarchy / <i>Trgovački jedrenjaci Austro-Ugarske Monarhije – zajednička industrijska baština zemalja proizašlih iz Monarhije</i>	
Walter Höller, Alexander Sixtus von Reden	521
The reanimation of the Austro-Hungarian Navy tradition in Central Europe / <i>Oživljavanje tradicije austrougarske mornarice u Srednjoj Europi u duhu zajedničke prošlosti</i>	

PREDGOVOR

Prva međunarodna konferencija o industrijskoj baštini održana u Rijeci u jesen 2003. godine bila je upriličena u povodu 150. obljetnice početka rada prve svjetske tvornice torpeda na svijetu. Riječki međunarodni znanstveni skup o industrijskoj baštini, prvi takav u Hrvatskoj, okupio je gotovo 150 stručnjaka iz petnaest zemalja, na konferenciji je izloženo 38 referata koji su sada uobličeni u Zbornik radova. Svi prispjeli radovi predstavljeni su u Zborniku u izvornom obliku kao što su bili izloženi na konferenciji, a sažetci su prevedeni na hrvatski i engleski jezik.

Zanimanje koje je riječka konferencija izazvala među stručnjacima u Hrvatskoj i svijetu, u riječkoj i hrvatskoj javnosti pokazuje da je u nas prisutna svijest o potrebi očuvanja i valorizacije industrijske baštine. U svijetu su takvi procesi već duže vrijeme u tijeku, riječka je konferencija na tragu pokretanja aktivnog odnosa prema urbanoj regeneraciji i novoj namjeni napuštenih industrijskih kompleksa. Rijeka je jedan od gradova u kojem su takve pojave posebno istaknute. Sudionici skupa bili su različiti stručnjaci, industrijska kultura i njezina baština zanima arhitekte, graditelje, povjesničare umjetnosti, inženjere, tehnologe, ekonomiste, planere, urbaniste, gotovo svakoga tko smatra da je poruka identiteta svake sredine duboko ubilježena u industrijskom naslijeđu.

Na području Rijeke brojne su industrije u najnovije tranzicijsko doba doživjele bitne promjene te su neke prestale raditi ili su dobile novu namjenu. Rijeka je tradicionalno industrijsko i lučko središte ovoga dijela Europe. Mala ljevaonica metala koja je tu prije stoljeće i pol počela svoj život, poslije je postala moderna brodogradnja i razvila se u prvu tvornicu torpeda na svijetu. Riječka je tvornica razvijala najmoderniju tehnologiju. Tu se sustavno istraživalo i testiralo nove proizvode. Riječki proizvodi prodavali su se u cijelom svijetu, a Rijeka je bila jedno od središta svjetske industrijske revolucije.

Uz riječku tvornicu torpeda, koja zbog svoga svjetskog primata u izumu torpeda zavreduje posebnu pažnju, u Rijeci postoje i drugi napušteni industrijski prostori koji zahtijevaju valorizaciju i obnovu. To je prostor bivše *Šećerane* i *Duhanjere* te pogoni Tvornice papira i drugi brojni metaloprerađivački pogoni. Nove tehnologije koje dolaze traže svoje mjesto među postojećim industrijama, staro prepušta mjesto novom, a mi koji se bavimo očuvanjem onoga najboljeg u odlazećim industrijama, posebno cijenimo skupove kao što je bila riječka konferencija. Tu se mogu potvrditi vlastiti stavovi ili uz pomoć stručnjaka i prijatelja sa strane steći nova znanja i spoznaje.

Organizatori riječke konferencije žele da taj skup postane tradicionalan, da se teme industrijske baštine u Rijeci uvrste u raspravu svake dvije godine i da se nakon svakog skupa tiska zbornik radova. Pred nama je Zbornik Prve konferencije, u tijeku su pripreme za Drugu konferenciju 2005., a već se pomišlja i na treće okupljanje 2007. godine. Kontinuitet stručnog okupljanja te zbornici radova sa svake konferencije pomoći će nam da postignemo zacrtane ciljeve.

Miljenko Smokvina, dipl. oec.
predsjednik Organizacijskog odbora i urednik Zbornika
predsjednik udruge *Pro torpedo* Rijeka